

Το υφιστάμενο πλαίσιο για την διαχείριση των υδατικών πόρων των αστικών περιοχών και νησιών του Αιγαίου

Της κ. **Ελπινίκης ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**
Περιφερειολόγου

Εισαγωγή

Με τον Ν.1739/1987 Για την διαχείριση Υδατικών Πόρων, θεσμοθετούνται οι διαδικασίες και τα όργανα, που θα επιτρέψουν την άσκηση της διαχείρισης των υδατικών πόρων σε εθνική, περιφερειακή και αστική κλίμακα. Ο νόμος ήρθε να αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα σε θεσμικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό και τεχνολογικό επίπεδο με την χάραξη Εθνικής Υδατικής Πολιτικής, που στηρίζεται στην ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση του συστήματος.

Το νερό χαρακτηρίζεται «φυσικό αγαθό» και κατοχυρώνεται ως μέσο για την εξυπηρέτηση των αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Ο νόμος προέβλεπε την έκδοση Διοικητικών Πράξεων (Π.Δ. και Υ.Α.), σύνολο 18, που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή του, μέχρι την ημερομηνία έναρξης ισχύος του (20/7/1988). Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί 3 Προεδρικά Διατάγματα (Π.Δ. 504/88 - σύσταση Δ/σης Διαχ/σης Υδατικών Πόρων Ηλείου και Κρήτης, Π.Δ. 412/89 - σύσταση Δ/σης Διαχ/σης Υδατικών Πόρων Δ. Μακεδονίας, Α. Μακεδονίας, Θράκης, Π.Δ. 256/89 - Άδεια χρήσης νερού), και 3 Υπουργικές Αποφάσεις. Από τη μη έκδοση των υπολοίπων Π.Δ. και Υ. Α., προκύπτουν αδυναμίες στην εφαρμογή του νόμου και στην αντιμετώπιση των αυξημένων προβλημάτων, που αφορούν στην βιώσιμη διαχείριση των υδατικών πόρων στις αστικές περιοχές.

Ο Ν.1739/1987, είναι πράγματι καινοτόμος και σύγχρονος, ως τόσο η έλλειψη θεσμών και μηχανισμών λειτουργίας του, ουσιαστικά τον περιόρισαν και αποδείχθηκε για ακόμη μία φορά, ότι στην χώρα μας διαθέτουμε νόμους, τους οποίους όμως αδυνατούμε να θέσουμε σε εφαρμογή και να πετύχουμε τους στόχους που επιδιώκουμε.

Με βάση τα στοιχεία των Μελετών, που έχουν απογραφεί από το Υπουργείο Ανάπτυξης θεωρούμε σήμερα δύσκολη την ποσοτική και ποιοτική εκτίμηση ενός τεκμηριωμένου υδατικού ισοζυγίου των αστικών περιοχών. Η κύρια αιτία γι' αυτό είναι η έλλειψη βασικών στοιχείων. Πολλές από τις Μελέτες ύδρευσης στερούνται υδρολογικών και υδρογεωλογικών στοιχείων, που είναι απαραίτητα για την εφαρμογή τους, στηρίζονται σε αυθαίρετες παροχές πηγών υδροληψίας και χρησιμοποιούν συχνά αυθαίρετους συντελεστές επιφανειακής απορροής.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι ήδη έχει εκπονηθεί στην Ελλάδα από το Υπουργείο Ανάπτυξης με πολύ καλά μάλιστα αποτελέσματα, Μελέτη διαχείρισης των νερών της πόλης των Ιωαννίνων. Στη Μελέτη αυτή ιεραρχήθηκαν τα ενεργειακά σχήματα, που είναι δυνατόν να κατασκευασθούν στην περιοχή, ελέγχθηκαν οι δυνατότητες εκτροπών (Αώος - Καλαμάς), ελέγχθηκε η σχέση τους με την εφαρμογή τους και ιεραρχήθηκαν οι συγκεκριμένες περιβαλλοντικές πολιτικές. Ακόμη, εκτιμήθηκε το κόστος από τις ανάγκες εκπόνησης ερευνών και εντοπίστηκαν (λεκάνη Ιωαννίνων) οι περιοχές με μεγάλες μεταγρίσεις υπόγειου υδατικού δυναμικού σε όμορες υδρολογικές λεκάνες και προσεγγίστηκαν τα σχετικά μεγέθη. Συνολικά εκτιμήθηκαν οι δυνατότητες ανάπτυξης των δραστηριοτήτων των Ιωαννίνων.

που απαιτούν χρήση νερού και ιεραρχήθηκαν τα απαραίτητα έργα και μέτρα καθώς και οι κατευθύνσεις της έρευνας με σκοπό την ασφαλή επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων με οικονομικά και περιβαλλοντικά κριτήρια. Η ύπαρξη αυτής της Μελέτης έχει δώσει ακόμη την δυνατότητα στην Δημόσια Διοίκηση να πάρει άμεσες απαντήσεις για θέματα, που την απασχολούν, όπως π.χ. για τη δυνατότητα ένταξης του αρδευτικού έργου Ελαιώνα Πρεβέζης και των απαραίτητων προϋποθέσεων γι' αυτό, για την ενίσχυση της Λίμνης Ιωαννίνων από τον Άραχθο και τις προκαλούμενες οικονομικές ζημιές στα ήδη κατασκευασμένα έργα κ.λ..

Στα πλαίσια της ευρύτερης διαχειριστικής μελέτης της Ηπείρου, αντιμετωπίστηκε και η περίπτωση της πόλης της Κέρκυρας, που παρ' ότι διαθέτει σημαντικά περισσότερους πόρους από τα νησιά του Αιγαίου π.χ. λόγω της ποιοτικής υποβάθμισής τους (υφαλμύριση κ.λ.) αντιμετωπίζει τα ίδια περίπου προβλήματα.

Νησιά του Αιγαίου: μία ιδιαίτερη περίπτωση

Ενώ αρχικά μία συζήτηση περί βιώσιμης διαχείρισης του νερού στα αστικά κέντρα του Ελλαδικού χώρου δεν θα έπρεπε να εκτείνεται ως τα νησιά, που στην πλειοψηφία τους δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες αστικές συγκεντρώσεις, παρ' όλα αυτά θεωρείται σκόπιμο για τους λόγους, που ακολουθούν, να τα συμπεριλάβουμε στην παρούσα αναφορά.

Τα νησιά του Αιγαίου είναι μοναδικά από άποψη φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, και λόγω της ελκυστικότητάς τους συγκεντρώνουν πολυάριθμους επισκέπτες κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Αυτό έχει ως συνέπεια την υπερφόρτωσή τους εποχιακά από τουρίστες και τον «βιασμό» τους να υιοθετήσουν ένα χαρακτήρα αστικού κέντρου κατά τη διάρκεια των τουριστικών μηνών, για τον οποίο είναι αναμφισβήτητα απροετοίμαστα. Λόγω του μικρού σχετικά μεγέθους των νησιών του Αιγαίου, οι φυσικοί πόροι τους, και κυρίως το νερό, είναι περιορισμένοι. Ο υψηλός ανταγωνισμός λόγω της αύξησης του τουριστικού ρεύματος, δημιουργεί σημαντικά προβλήματα έλλειψης και υποβάθμισης του νερού και καθιστά τα νησιά ευάλωτα «εποχιακά αστικά κέντρα». Συχνά, οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις για ανάπτυξη έχουν ως αποτέλεσμα την κακή διαχείριση των υδατικών πόρων τους. Η τακτική αυτή οδήγησε σε κατασπατάληση του νερού των νησιών και αποδείχθηκε κάθε άλλο παρά βιώσιμη. Ο στόχος της βιώσιμης διαχείρισης μεταφράζεται στο να βρεθεί μία συνετή κατανομή των περιορισμένων αποθεμάτων του καλής ποιότητας νερού στις διάφορες ανταγωνιστικές χρήσεις.

Το υδατικό διαμέρισμα των νησιών του Αιγαίου παρουσιάζει ιδιομορφίες, όσον αφορά τόσο στη θεώρηση των διαθέσιμων φυσικών υδατικών πόρων εξ αιτίας της ύπαρξης πολλών υδρολογικών αυτοτελών μονάδων (νησιά), όσο και στην κάλυψη των υδρευτικών, πρώτα και κύρια, αναγκών των κατοίκων των δεκάδων νησιών. Χαρακτηριστικό στοιχείο των νησιών είναι η μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού και τουριστών στις ακτές, σε αντίθεση με την ενδοχώρα, καθώς και η σχετικά μικρή έκταση των νησιών και οι ελάχιστες δυνατότητες μεταφοράς νερού από άλλες περιοχές.

Ένα γεγονός, που επιτείνει το πρόβλημα είναι και η ανομβρία, που επικρατεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες στη Μεσόγειο. Το σοβαρότερο όλων είναι, πάντως, το ότι η σχέση μεταξύ αστικής και τουριστικής ανάπτυξης και υποβάθμισης της ποιότητας του νερού, καθώς και της υγείας των κατοίκων, συχνά αγνοείται. Γενικά, παρατηρούνται μεγάλες συγκεντρώσεις πληθυσμού κοντά στις ακτές, όπου οι ανάγκες για ύδρευση με νερό καλής ποιότητας είναι αυξημένες.

Σχετικά με τις ανάγκες για νερό στα νησιά μπορούμε να διακρίνουμε δύο ειδών ανάγκες:

Η κατανάλωση των ντόπιων νησιωτών, που έχουν διατηρήσει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής είναι σχετικά μικρή και δεν ξεπερνά τα 80 λίτρα την ημέρα στα περισσότερα νησιά, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατανάλωση για γεωργία και βιομηχανία, που είναι επίσης μικρές.

Η κατανάλωση για τους τουρίστες είναι πολύ μεγαλύτερη, αφού οι συνήθειες χρήσης νερού των τουριστών προέρχονται από χώρες, όπου το νερό είναι διαθέσιμο και μπορεί να φτάσει ως τα 400 ή ακόμη και 600 λίτρα την ημέρα κατά άτομο, αν συμπεριληφθούν και οι κοινόχρηστες καταναλώσεις στα ξενοδοχεία.

Οι ανάγκες αυτές δεν είναι σταθερές, αλλά αυξάνονται συνεχώς λόγω της αύξησης του πληθυσμού, καθώς και λόγω της αύξησης του καταναλωτικού επιπέδου ζωής των κατοίκων.

Η διαχείριση του νερού στα νησιά δεν είναι γενικά συνετή, αλλά βασίζεται στην τύχη καθώς και σε βραχυπρόθεσμους ατομοκεντρικούς και οικονομικούς στόχους. Για να εξασφαλισθεί η βιωσιμότητα, πρέπει οι στόχοι να είναι μακροπρόθεσμοι, και εκτός από τις οικονομικές συνιστώσες, να συμπεριλαμβάνονται και κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνιστώσες (π.χ. διατήρηση του φυσικού περιβάλ-

λοντος και ποιότητας υδατικών πόρων). Στόχος πρέπει να είναι η ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας και όχι των επιθυμιών ατόμων και ομάδων. Πολλές ποιοτικές παράμετροι δεν ανάγονται εύκολα σε ποσοτικούς προσδιορισμούς, όπως η υγεία ανθρώπων, φυτών και ζώων, η ποιότητα της ζωής των κατοίκων και επισκεπτών, η αισθητική ποιότητα του τοπίου, κ.ά..

Κάθε νησί είναι ένα πολύπλοκο σύστημα με περίπλοκες αλληλεξαρτήσεις διαφόρων παραγόντων. Η τουριστική ανάπτυξη είναι ένας σημαντικός παράγοντας, που βρίσκεται σε άμεση αλληλεξάρτηση με τους υδατικούς πόρους κάθε νησιού, όσον αφορά την ποσότητα και την ποιότητα. Σε ένα πολύπλοκο δυναμικό σύστημα, όπως αυτό των νησιών, δεν είναι δυνατό να απομονωθούν μόνο οι δύο αυτοί παράγοντες και να εξεταστούν χωριστά, αφού υπάρχουν και πάρα πολλοί παράγοντες, που αλληλεπιδρούν και οι οποίοι πρέπει να εξετασθούν παράλληλα.

Αρχικά, πρέπει να επιλεγούν οι στρατηγικοί στόχοι, που πρέπει να βασίζονται σε ισορροπητή ανάπτυξη των νησιών με παράλληλη διατήρηση των υδατικών και λοιπών φυσικών πόρων, καθώς και του χαρακτήρα των νησιών του Αιγαίου. Στόχος πρέπει να είναι η ισορροπητή τουριστική και λοιπή ανάπτυξη των νησιών που να εξασφαλίζει διατήρηση της ποιότητας των υδατικών πόρων, ισορροπητή ανάπτυξη τουριστικών και οικιστικών μονάδων με στόχο την αειφορία, δημιουργία συνθηκών οικονομικής άνθισης χωρίς κατασπατάληση των υπαρχόντων υδατικών πόρων, και διατήρηση της ομορφιάς και φυσικότητας του τοπίου και της ιστορικής κληρονομιάς των νησιών.

Συνήθως, δεν αρκεί η ύπαρξη δομικών αλλαγών, αλλά απαιτείται συγχρόνως η συμμετοχή και συνεργασία του κοινωνικού συνόλου. Έτσι, για την εκπλήρωση των στόχων αυτών πρέπει να συνδυασθούν δομικές αλλαγές (υπό μορφή νομικών και διοικητικών αποφάσεων), καθώς και αλλαγές στην νοοτροπία και συμπεριφορά των ατόμων-χρηστών των πόρων. Εκτός από την πολιτική της ενημέρωσης των τουριστών, πρέπει να εφαρμοσθούν, και άλλες δράσεις, που μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε δύο κλίμακες, σε μία που αφορά στο εσωτερικό ενός νησιού και άλλη στο σύνολο του νησιού.

Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος

Καθηγητής Τμήμ. Οικ.. Περιφ. Ανάπτ. Παντείου
Πανεπιστ. Κοινων. Πολ. Επ. Αθηνών

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τόμος Α΄
Δ΄ έκδοση

Πρόλογος, Βιβλιογραφία, Περί δικαίου,
Βασικές αρχές οργάνωσης του Κράτους,
Η περιφερειακή διάσταση, Συνταγματικές
ρυθμίσεις, για την Τοπική Αυτοδιοίκηση

Η περιφερειακή ανάπτυξη, Περί
επένδυσης, Επένδυση και Διεθνείς
Οργανισμοί, Πολυμ. Συμφ. Επενδύσ.,
Ρυθμίσεις άλλων Χωρών, Περί κινήτρων,

Ο προγραμματ. της ανάπτυξ.,
Οργάνωση Υπηρεσ. ανάπτυξ.,
Ανάπτυξ. νομοθετήματ. περιόδων
1952-1968, 1968-1973, 1973-1974,

Προγράμματα Ανάπτυξης

Αθήναι, 2000

Κωνσταντίνος ΓΕ. Αθανασόπουλος

Καθηγητής Τμήμ. Οικ.. Περιφ. Ανάπτ. Παντείου
Πανεπιστ. Κοινων. Πολ. Επ. Αθηνών

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τόμος Β΄
Δ΄ έκδοση

Πρόλογος
Βιβλιογραφία

Συνταγματικές ρυθμίσεις
για θέματα οικονομικής
δραστηριότητας

και

αναπτυξιακά νομοθετήματα
περιόδων
1974-1975
1975-1990

Προγράμματα Ανάπτυξης

Αθήναι, 2000